

7. Кравченко Г.Ю. Технологія організації проектної діяльності студентів вищих навчальних закладів / Г.Ю. Кравченко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Conferences/Безпека людини в сучасних умовах/2015/VII-ї міжнародна науково-методична конференція/ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ.pdf>.

8. Сковрцова С.О. Формування професійної компетентності вчителя / С.О. Сковрцова [Електронний

ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://skvor.info/pres/view.html?id=56>.

9. Пехота О.М. Освітні технології : [навчально-методичний посібник]. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. – К. : А.С.К., 2004. – 256 с.

10. Шацька З.Я. Впровадження проектних технологій в діяльність вчнз: переваги та недоліки / З.Я. Шацька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/808/1/V90sp_P374-383.pdf.

УДК 796.071.4:378.047:37.091.12

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Конох А.П., д. пед. н., професор,
завідувач кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту
Запорізький національний університет

Конох О.Є., к. н. з фізвих. і спорту, доцент,
доцент кафедри туризму
Запорізький національний університет

У статті розглядається проблема розвитку професійно-педагогічного мислення вчителя фізичної культури, зумовленого інноваційними змінами, що відбуваються в суспільстві та освіті. На основі вивчення філософської, педагогічної, психологічної і спеціальної літератури проаналізовані основні базові поняття. Розкрито сучасні напрямки дослідження поняття «професійно-педагогічне мислення». Визначено необхідність пошуку нових підходів до становлення в студентів професійного мислення, розробки питань сутності, особливостей, структури, функцій професійного мислення учителя фізичної культури, а також цілісної картини його формування.

Ключові слова: *фізична культура, педагогічне мислення, професійна підготовка, майбутні вчителі фізичної культури.*

В статье рассматривается проблема развития профессионально-педагогического мышления учителя физической культуры, обусловленного инновационными изменениями, происходящими в обществе и образовании. На основе изучения философской, педагогической, психологической и специальной литературы проанализированы основные базовые понятия. Раскрыты современные направления исследования понятия «профессионально-педагогическое мышление». Определена необходимость поиска новых подходов к становлению у студентов профессионального мышления, разработке вопросов сущности, особенностей, структуры, функций профессионального мышления учителя физической культуры, а также целостной картины его формирования.

Ключевые слова: *физическая культура, педагогическое мышление, профессиональная подготовка, будущие учителя физической культуры.*

Konoh A.P., Konoh A.A. FORMATION OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL INTELLIGENCE IN FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL

The article deals with the problem of development of professional-pedagogical thinking of the teacher of physical culture, conditioned by innovative changes occurring in society and education. Based on the study of philosophical, pedagogical, psychological and special literature, the basic basic concepts are analyzed. The modern directions of research of the concept «professional-pedagogical thinking are revealed. The necessity of searching for new approaches to the formation of professional thinking among students, the development of questions of the essence, features, structure, functions of the professional thinking of the teacher of physical culture, as well as an integral picture of its formation, is determined.

Key words: *physical culture, pedagogical thinking, vocational training, future physical education teachers.*

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни в українському суспільстві, процеси глобалізації та інформатизації, наміри України щодо інтеграції в європейську спільноту зумовили нові вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців з вищою освітою. Модернізація вищої освіти в Україні відбувається в напрямі її демократизації, гуманізації, реалізації положень документів Болонського процесу, зокрема Бернської Декларації, та спрямована на розробку перспективних моделей підготовки кваліфікованих фахівців відповідно до європейських стандартів.

Оскільки в сучасних умовах урбанізації, комп'ютеризації, загострення демографічних проблем, погіршення екологічного стану в Україні важливого значення набуває повноцінний фізичний розвиток підростаючого покоління, реалізація здоров'язберігаючої функції організму людини, одним із важливих напрямів є підготовка фахівців у галузі фізичної культури і спорту. Вчитель фізичної культури має досконало володіти професійним мисленням, фундаментальними і спеціальними знаннями й уміннями, практичними навичками, активно здійснювати пропаганду здорового способу життя, що відповідає принципу гуманності.

Основні напрями та вимоги до сучасної організації професійної підготовки майбутніх фахівців із вищою освітою, зокрема з фізичної культури і спорту, базуються на положеннях Конституції України, Законах України «Про вищу освіту», «Про фізичну культуру і спорт», Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), Національної доктрини розвитку освіти України, Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту, Цільової комплексної програми «Фізичне виховання – здоров'я нації». Сучасна педагогічна наука і практика розглядає цілі, засоби, зміст і форми професійної педагогічної діяльності в контексті суспільних потреб щодо модернізації навчального процесу як системи неповторних, унікальних за своєю природою педагогічних явищ, які безперервно змінюються і зумовлюють потребу в забезпеченні гнучкого, винахідливого, продуктивного, концептуально багатого, нестандартного професійного мислення вчителя фізичної культури. Сучасні вимоги до такої професійної підготовки концентруються сьогодні навколо професійного мислення майбутнього фахівця, найважливішою ознакою якого є його творчий характер. Серед якостей, особливостей, властивостей, рис, без яких не можна уявити сучасного вчителя фізичної культури, важливими є здатність до системного аналізу, гнучкість пе-

дагогічного мислення, імпровізація, вміння вирішувати нестандартні ситуації тощо.

Разом із тим актуальність проблеми формування професійного мислення майбутнього вчителя фізичної культури, її наукове і практичне значення підтверджується низкою суперечностей між:

- сучасними вимогами суспільства до професійної підготовки вчителя фізичної культури і наявним рівнем її забезпечення;

- необхідністю формування професійного мислення вчителя фізичної культури і недостатньою увагою до використання ефективних методів його фахової підготовки;

- вимогами нормативно-правових документів до якості педагогічної діяльності вчителя фізичної культури та реальним станом його готовності до її здійснення.

Отже, бачимо актуальність і доцільність дослідження, які представлені вимогами до підготовки вчителів фізичної культури з високим рівнем професійного мислення, необхідність вирішення суперечностей потребує наукового осмислення та розв'язання цієї важливої проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури завжди приділялась належна увага, зокрема таким її аспектам, як: неперервна професійна освіта (С.У. Гончаренко, Н.Г. Ничкало) та професійна підготовка фахівців у вищій школі (А.М. Алексюк, В.І. Бондар, М.Б. Євтух, В.А. Казаков, М.О. Носко, С.О. Сисоєва). Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців досліджувались вітчизняними вченими (Р.С. Гуревич, О.А. Дубасенюк, А.О. Лігоцький, Л.О. Хомич, Я.В. Цехмістер), питання підготовки майбутніх фахівців у контексті психолого-педагогічної освіти (Г.О. Балл, І.Д. Бех, В.В. Давидов, Л.В. Кондрашова, О.М. Пехота, С.І. Подмазін, В.В. Рибалка), підготовка фахівців з фізичної культури і спорту (В.М. Арзютов, Е.С. Вільчковський, Н.Ф. Денисенко, О.Ц. Демінський, Л.П. Сущенко, В.М. Платонов, Б.М. Шиян).

На сучасному етапі проблему мислення в міждисциплінарному просторі досліджено науковцями широко і різнобічно: логіка мислення, що містить операції аналізу, узагальнень, порівнянь і класифікації (С.Л. Рубінштейн); мислення як рефлексія, споглядання і вирішення задач (В.В. Давидов, П.Я. Гальперін, А.Н. Леонтьєв). Мислення як раціональний рівень відображення дійсності у фізичній культурі та спорті розглянуто в наукових роботах В.Н. Запорожанова, В.С. Келлера, Б.Ф. Курдюков, Л.П. Матвеева, О.М. Печко, В.Н. Платонова.

Постановка завдання. На основі вищевикладеного можна сформулювати завдання роботи, яке полягає в аналізі теоретичних підходів до проблеми формування мислення в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. Для поняття «педагогічне мислення» та «професійне мислення» загальним, родовим є поняття «мислення». Будь-який вид професійного мислення є окремих випадком мислення взагалі, тому дослідження проблеми професійного мислення доцільно починати з аналізу загальнонаукових та загальнопсихологічних проблем мислення.

Мислення здавна було і залишається одним із найважливіших об'єктів філософських досліджень.

У психологічних словниках мислення визначається як «один із вищих проявів психічного, процес пізнавальної діяльності та відображення дійсності, вирішення завдань; діяльність особистості, складова частина і особливий об'єкт її самосвідомості», «аналіз, синтез, узагальнення умов і вимог розв'язуваної задачі і способів її рішення», будь-яка прихована когнітивна або уявна маніпуляція ідеями, образами, символами, словами, судженнями, «вища форма творчої активності людини». Основи загальнопсихологічної теорії мислення розроблені С.Л. Рубінштейном [10]. Специфіку людського мислення науковець бачив у тому, що воно є взаємодією мислячої людини не тільки з безпосередньо, чуттєво сприйнятною дійсністю, але і з об'єктивізацією в слові, суспільно виробленою системою знань, спілкуванням людини з людством. Фундаментальним положенням у теорії, розробленої С.Л. Рубінштейном і його послідовниками, є твердження про те, що основним способом існування психічного є існування його в якості процесу або діяльності.

У контексті професійного педагогічного мислення, заслуговує на увагу позиція постпозитивізма (К. Поппер, У. Куайн, П. Фейєрабенд). У цьому зв'язку достатньо перспективними є ідеї становлення позитивного педагогічного мислення, спрямованого на руйнування власних професійних стереотипів.

Слід зазначити, що підходи до визначення поняття «педагогічне мислення» різні. Розглянемо найбільш відомі напрями дослідження цієї категорії.

До першого напрямку, який пов'язує цю категорію з різновидом практичного мислення людини, відносяться дослідження Б.М. Теплова [9]. Практичне мислення безпосередньо включено в діяльність людини

і здійснюється в умовах конкретних, своєрідних ситуацій. Його завдання – застосування знань загального до конкретних умов діяльності. Погоджуючись з ідеями Б.Ф. Теплова, вчений Ю.М. Кулюткін зазначає, що категоріальні структури мислення дозволяють організувати й осмислювати інформацію, що надходить. Практичне мислення формує, на думку автора, своєрідні «категоріальні рамки», які виступають своєрідним знаряддям регуляції внутрішньої і зовнішньої діяльності педагога [4]. Аналізуючи цей напрям, слід зазначити роботи О.А. Орлова, в яких він виділяє такі рівні педагогічного мислення: низький рівень – невміння застосовувати теоретичні знання для аналізу практики, труднощі в формулюванні педагогічних завдань, шаблонність в роботі; середній рівень – складаються початкові вміння систематизувати, узагальнювати отримані знання, використовувати їх на практиці, усвідомлена особиста педагогічна позиція, але ще недостатньо стійка, характерні окремі творчі елементи в педагогічній роботі; високий рівень – сформованість всіх перерахованих вище здібностей [8].

Інші дослідники (І.Я. Лернер, В.О. Сластенін) пов'язують педагогічне мислення з особливостями педагогічної діяльності і вважають, що специфіка професійного мислення педагога визначається, з одного боку, особливостями розумової діяльності педагога, професійною спрямованістю пізнавальних процесів, а з іншого – конструктивно-перетворювальними особливостями, осмисленням кожної навчально-виховної ситуації, оперативним вибором і реалізацією оптимального варіанту її вирішення. У зв'язку із цим В.О. Сластенін виокремлює такі рівні професійно-педагогічного мислення: методологічний (стратегічний) рівень, насамперед пов'язаний із педагогічними переконаннями, «педагогічним чуттям», із цілеспрямованістю і результативністю педагогічної діяльності; тактичний рівень, що визначається вмінням педагога конструювати педагогічний процес, визначити систему перспективних ліній, розробляти програму розвитку особистості дитини; рівень оперативного мислення, активізує знання загальних закономірностей педагогічного процесу, вміння застосовувати їх на практиці.

У свою чергу, вчений Б.Т. Лихачов, розглядаючи категорію «педагогічне мислення», відзначає її евристичну сутність, підкреслюючи, що відносини між дорослими і дітьми, з одного боку, є закономірними, логічними, а з іншого, – мінливими і непередбачуваними. Саме тому педагогу поряд із

формально-логічним мисленням необхідно активно задіяти інтуїтивне, парадоксальне, «абсурдне» мислення [5]. Вчений виділяє критерії науково-педагогічного мислення в наступних здібностях: аналізувати виховні явища і факти в їх цілісності і взаємозв'язку; простежувати зростання впливу педагогічних впливів; співвідносити педагогічні дії із цілями і результатами навчання і виховання; використовувати в педагогічній практиці всі типи і способи мислення; розрізняти педагогічну істину й оману; шукати нові підходи, узагальнення, дії; відмовлятися від сформованих шаблонів і стереотипів, шукати і знаходити нові оцінки; проявляти розумову гнучкість і ініціативність.

Представник цього напрямку (Е.В. Лопанова) в дослідженні категорії «педагогічне мислення», пропонує таке її трактування: «Це інтегральне, багаторівневе відображення і перетворення в узагальненому вигляді об'єктивних характеристик педагогічного процесу, особистісними особливостями його учасників». Узагальнюючи наукові роботи вчених із цієї проблеми, Е.В. Лопанова характеризує такі функції педагогічного мислення: пізнавальну, рефлексивну, емпатійну, прогностичну, регулятивну, методологічну [6].

Аналізуючи цей напрям досліджень категорії «педагогічне мислення», необхідно звернути увагу на концептуальну схему Л.М. Мітіної, в якій вона розглядає педагогічне мислення як результат оволодіння вчителем системою засобів і способів вирішення педагогічних завдань, умінь проникати в суть явищ і пов'язує необхідність його формування з розвитком самосвідомості вчителя [7].

Розмірковуючи про структуру педагогічної спрямованості мислення вчителя, І.І. Казімірська підкреслює багаторівневість системних знань про людину, необхідність філософського осмислення цінностей і різноманіття людського буття, безперервного процесу рефлексії педагогічних явищ і фактів, розвитку особистісного знання [2].

На наш погляд, заслуговує на увагу дослідження В.О. Соніним психолого-педагогічної проблеми професійного менталітету вчителя. Розглядаючи ментальність як «феномен буття і внутрішній регулятор професійної діяльності», автор вважає, що в професійній ментальності найбільш продуктивним є вивчення «наявних у свідомості узагальнених когнітивних структур, в яких виражена психологічна природа, зумовлена впливом соціологічних механізмів і факторів. Грунтуючись на діяльнісному підході, автор в якості основних структурних елементів професійно-педагогічної менталь-

ності висуває предмет, мотив, мета, зміст, структуру, динаміку професійної діяльності [12].

Наступний напрям у вивченні педагогічного мислення пов'язаний із формуванням методологічної культури педагога, з його науково-дослідницькою діяльністю. Характеризуючи педагогічне мислення, В.В. Краєвський зазначає: «Розвинуте педагогічне мислення вчителя характеризується здатністю до прогнозування, умінням поєднувати теоретичний аналіз і практичне мислення, іншими словами, вимагає підходу, який називають конструктивно-діяльнісним, на відміну від рецептивно-відображувального, що зводиться до установки на просте заучування і запам'ятовування навчального тексту» [3]. Автор підкреслює, що формування цієї позиції пов'язано з розвитком методологічної культури, до змісту якої входять: методологічна рефлексія, здатність до наукового обґрунтування, критичного осмислення, творчого застосування певних концепцій, форм, методів пізнання, управління, конструювання власної дослідницької діяльності. До вищевикладеного розуміння сутності педагогічного мислення близькою точкою зору Ю.В. Сенько: центральним питанням цієї категорії є формування методологічної культури педагога, що впливає насамперед на побудову змісту освіти, способи розгортання педагогічного знання [10].

Розроблений Г.Г. Гранатовим рефлексивно-додатковий підхід до вивчення категорії «педагогічне мислення», на наш погляд, об'єднує і поглиблює вищевказані напрями досліджень і є ключовою методологічною підставою нашого дослідження. [1]. На заняттях із дисциплін психолого-педагогічного циклу за допомогою рекомендованих вправ майбутні вчителі фізичної культури залучаються до більш усвідомленого розуміння категорії «педагогічне мислення», сутності та ролі методу додатковості через самопізнання з підключенням до цього процесу інтуїтивних сторін мислення, розвитком інтересу до самостійного пошуку відповідей.

Усе це зумовлює необхідність пошуку нових підходів до становлення в студентів професійного мислення, розробки питань сутності, особливостей, структури, функцій професійного мислення вчителя фізичної культури, а також цілісної картини його формування.

Висновки. Таким чином, поняття «професійне мислення» не має чіткого і однозначного визначення в науці визначення. Професійне мислення розглядається як характеристика якості, рівня досконалості

мислення, особливості мислення фахівця, які зумовлені характером професійної діяльності щодо об'єкта праці; як процес вирішення професійних завдань у будь-якій сфері діяльності. Систематизація знань про педагогічне мислення в ході виконання вправи дозволяє звернути увагу студентів на професійний контекст цього поняття, на рефлексію його місця і ролі в процесі мислення, а також оперативну діагностику і корекцію додатковості властивостей і стилів власного педагогічного мислення.

У подальшому науковий пошук варто спрямувати на розробку: авторської методики у вивчення інших навчальних дисциплін на факультетах фізичного виховання; набуття досвіду використання педагогічних ситуацій у самостійній роботі майбутніх фахівців; здійснення компаративного аналізу досліджуваної проблеми в зарубіжних країнах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гранатов Г.Г. Метод дополнительности в развитии понятий (педагогика и психология мышления). Монография / Г.Г. Гранатов. – Магнитогорск : МаГУ, 2000. – 195 с.
2. Казимирская И.И. Теоретические основы формирования педагогической направленности мышления учителя в системе профессионального образования : дис. ... д. пед. Наук / И.И. Казимирская. – М. : МПСИ, 1992. – 348 с.
3. Краевский В.В. Концептуальность курса педагогики как условие формирования у будущих учителей конструктивно-деятельностной позиции / В.В. Краевский // Педагогика как наука и учебный предмет: Тез. докл. Междунар. науч.- практ. конф. Ч. 1. – Тула : ТГПУ, 2000. – 217 с.
4. Кулюткин Ю.Н. Психология обучения взрослых / Ю.Н. Кулюткин. – М. : Просвещение, 1986. – 128 с.
5. Лихачев Б.Т. Педагогика: Курс лекций / Б.Т. Лихачев. – М. : Прометей, 1993. – 528 с.
6. Лопанова Е.В. Актуализация педагогических технологий в развитии профессионально-педагогического мышления : дисс. ... канд. пед. Наук / Е.В. Лопанова. – Омск, 1998. – 190 с.
7. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя : дис. ... д-ра психол. наук. / Л.М. Митина. – М. : МПСИ, 1995. – 408 с.
8. Орлов А.А. Профессиональное мышление учителя как ценность / А.А. Орлов // Педагогика. – 1995. – № 6. – С. 63.
9. Печко О.М. Формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.М. Печко. – Житомир, 2015. – 238 с.
10. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т. Т. 1 / Сост. К.А. Абульханова-Славская, А.В. Брушлинский. – М. : Педагогика, 1989. – 488 с.
11. Сенько Ю.В. Гуманитарное определение стиля нового педагогического мышления / Ю.В. Сенько // Педагогика. – № 6. – 1999. – С. 44–50.
12. Сонин В.А. Психолого-педагогическая проблема профессионального менталитета учителя : дисс. д. психол. наук / В.А. Сонин. – Смоленск, 1997. – 251 с.